

kor Oroszország másfelé nem volt elfoglalva... Ismételen rámutat a diplomáciában arra, amit belpolitikánkban is meg lehetne szívelelni: szövetségesek közt gyanúsítgatás, új orientációra fenyegetőzés rendesen szakításra vezet... *Török Pál.*

Vörösmarty kiadatlan költeményei. Vannak, akik főöslegesnek tartják a nagy költők ifjúkori kísérleteinek közrebocsátását. Ezek nyilván annak a glóriának ragyogását féltik, amely idők folyamán a lángelmék alakja körül formálódott s amelynek erejét a köztudat előtt aligha növelik a szerény próbálkozásokból még csak halványan feltűnedező sugarak. A tudomány azonban, amely nem csupán gyönyörködni óhajt a szellemi fényforrásokban, hanem megértésükre is törekszik — magasabb érdekből — figyelmen kívül hagyja a laikus érzékenységet s a lehetőség szerint minél bővebb anyagot igyekszik vizsgálódása körébe vonni. Ily szempontból tekintve a dolgot, Brits Frigyesnek *Vörösmarty Mihály kiadatlan költeményei* című munkája igen nagy érdeklődésre tarthat számot.

E gazdag és eddig ismeretlen anyaggyűjtemény a költő unokájának, Bernrieder Jánosné, sz. Széll Ilonának családai ereklyéi közül került elő. (Azelőtt Zádor György hagyatékaként a nagyváradi premontrai főgimnázium őrizte.) A versek legnagyobb része a költő pesti, diákori jegyzetei közt maradt fenn. Ebből, meg egy csonkán is ötven lapra terjedő kéziratot fűzet felírásából (*Exercitia Scholastica Carmina*) sejtve megállapítható, hogy a körül-belül másfél-száz darabból álló gyűjtemény főképp iskolai versgyakorlatokat foglal magában, még pedig az 1816—1820 közti évkörből. Valószínű azonban, hogy néhány későbbből való darab is akad közöttük. A kötött formájú magyar és latin darabokon kívül két (1820—25 táján készült) prózában írt drámai töredék is van a kötetben. Az első talán egy tervbe vett tragédia morzsája s a címe: *Seneca*; a másik egy címnélküli vígjátékreszlet.

A gyűjtemény egésze, mint a hozzáírt bevezetésből is kitűnik, elsősorban irodalomtörténeti értékű. Tartalmi elemeinek más, előbb megjelent költeményekkel való rokonságából következtetve Vörösmarty művészi tudatossága most már korábbiól keltezhető, mint az eddigi adatok alapján gondolták. E kötet szerint az első kísérletek

is a klasszikus verselés feltűnő kedvelését mutatják. Brits nem tartja lehetőlennek, hogy e vonzalom hatással volt Vörösmarty nyelvszínének kialakulására. Föltevést az adalékok értékelése során még számos olyan utalással toldja meg, melyek jó kiindulópontul kínálkoznak a további vizsgálat céljaira. Ilyen az a megállapítása, hogy Vörösmarty «az első magyar költő, akinél feltűnik a városi élet szeretetének kultusza; vagy odább, hogy meglepő s irodalmunkban először nála mutatózó jelenség «saját költői működését elemző s erről vallomást adó egy-két költeménye». A közzétett anyaggyűjtemény többoldalú, összefoglaló bemutatása után helyesen emeli ki, hogy «van ezekben az ifjúkori költeményekben két belső vonás, amelyről mondhatni, hogy anyajegye Vörösmarty Mihály költészetének: a rajongó hevület és az eszmélkedő jelleg».

A versek átlapozása többnyire igazolja a bevezetésben foglalt tájékoztatót. Az Ovidiusi és Horatiusi eredetű verses fordításokon kívül a kezdő műzsaikai témaköre szólal meg e kötetben: az évszakok megéneklése, a szerencse forgandóságán s a mulandóságon való elmélkedés, a gyermeki és baráti szeretet, vagy a tanítványi hála, a hazafias érzés, továbbá a természet szépségében való gyönyörködés mellett olykor a szerelem. Érdekes jelenség a versek között néhány népies dal felbukkanása. A formábaöntésen nem nehéz ugyan fölfedezni bizonyos művészi fogások eredetét, de épen ezért, meg a sorok mögött lappangó eszme-csirák s egyes anticipáló mozzanatok miatt e gyűjtemény fejlődéstörténetileg rendkívül becses. Viszonyát a költő későbbi műveivel s általában a Vörösmarty-irodalom szempontjából való értékét a további kutatás lesz hivatott kimutatni; e sorok célja csupán a figyelem ráterelése a kötet nem mindennapi érdekességére. A kiadó hálaára kötelezte vele nemcsak Vörösmarty tisztelőit, hanem a magyar irodalomtudományt is, amelyre nézve adalékai bizonyára nem nélkülözik a tanulságot. A szövegközlést illetőleg megemlítjük, hogy a közlő az egyes darabok egymásutánjában «a valószínű időbeli ponton kívül» azt a rendet követte, amelyben a verseket a jegyzetek lapjain felírva találta. A helyesírást tekintve csak «a legfeltűnőbb eltérések különbségeit» tüntette el. Ahol az eltérések meghagyattak — az előszó

szerint «verstani okok kívánták megmaradásukat». Talán nem értett volna, ha a kiadó a változásokat — jegyzetben — mindenütt feltünteti. Könyve így a kéziratot is pótolta volna, ami jelen alakjáról nem mondható.

A legalább elvben betűszerinti hűségű kiadásra annál nagyobb szükség lenne, mert egyéb támpont híján néhol zavarban lehet az olvasó, hogy egyes, különösen ható szók nem olvasásbeli vagy sajtóhibák-e. Így valószínűnek látszik, hogy a 45. lapon a *Moëzis* szónak a kéziratban Moëris, a Vergilius IX. eclogájából ismert pásztor neve felel meg; a 46. lap utolsó sorába is az értelmetlen «*bajkecse*» helyett inkább odaillő a «*bájkecse*». Sajtóhibák megállapíthatólag is vannak a kötetben. Ilyen a 35. számú facsimilében is közölt darab huszadik sorában a *Sziból* szó «*Színból*» helyett. Eltérést mutat még a nyomtatott szöveg az irottól «*Az én nevem*» felírású naiv rejtvényversre nézve is, amely — a facsimile nyomán — három ponton szorul kiigazításra.

Baros Gyula.

Virgilio Brocchi: Szívem szerint. (Ford. Komor Zoltán.) Virgilio Brocchi a fiatalabb olasz írógenerációhoz tartozik. Ez a regénye még a világháború folyamán jelent meg egy nagyobb olasz folyóiratban. Az utolsóelőtti folytatás közlésekor hazaáruházi pört indítottak ellene. Destrukcióval és defetizmussal vádolták meg, de a pör felmentő ítélettel végződött. Könyvének ilyen sorsa már egymagában is feléje vonzza az olvasókat, lévén egy irodalmi pör a legjobb reklámok egyike, de Brocchi regénye még enélkül is érdemes a figyelemre.

Előre kell bocsátanunk, hogy nem irányregény. Távoll áll a propaganda-írások kiszámított egyoldalúságától, mert semmi egyebet nem akart, mint egy emberi életet ábrázolni. Egy életet, mely talán túlságosan elképzelt, de minden valószerűtlensége és légiesége ellenére, sőt szinte épen azért, egyetlen emberi gondolat megjelenítésére törekszik. Gigi Leoni, a regény főalakja, evangéliumi életet akar élni, vagy, hogy a regény jelmondatát és címét hívjuk segítségül, az Úr «szíve szerint» való férfi akar lenni. Erre az életideálra zuhan rá a háború szörnyűsége. Gigi Leoni, kinek hite tiltja az embertestvére ellen való fegyverfogást, sebesültvívőnek jelentkezik a harctérre. Egy útközvet alkalmával kiharozza a tűz-

vonalból egyik megsebesült barátját, de ő maga is halálos sebet kap.

Természetes, hogy a főhősnek a háborúval való szembenállása volt a Brocchi ellen indított pör alapja. Talán az olasz Barbusse-t vagy Romain Roland-t vélték benne látni. Pedig ahhoz, hogy regénye propaganda-mű legyen, hiányzik belőle az a széles elméleti és érzelmi megalapozottság, melyre az ilyen tárgyú írások törekcszenek. Brocchi a gúlát a csúcására állítja fel: minden olyan gondolatot, amely épen a háborúval kapcsolatban bizonyos általános következtetésre indítaná az olvasót, tisztán hőse sajátos lelkivilágának összetevő erőjeként ad elénk. Ezt támasztja alá azzal a gondossággal is, mellyel Gigi Leoni hiperidealista lelkét a családi terheltséggel igyekszik magyarázni. Mindamellet nehéz így a művészi egyensúlyt megtartani. Egyfelől az eszmék kétségtelenül propagatív és általános érvényre törekvő ereje, másfelől az egyéni adottság specifikus voltának előtérbe állítása: két olyan hatalom, melyeket egymás mellett nyugalmi helyzetbe hozni még teljesen kifermált művészlelkeknek is nagy feladat.

Brocchi regénye komoly mű. Mondanivalója aktuális volt a háború alatt, de aktuális ma is, amikor a még mindig égő sebekre biztosan ható gyógyírt keresünk.

Kerecsényi Dezső.

Birkás Géza: A francia irodalom története.

Két évtizede, hogy Haraszi Gyulának, a budapesti Pázmány-egyetem néhai francia tanárának tollából megjelent nyelvünkön az első összefoglaló francia irodalomtörténet. A munka a négy kötetes, Heinrich-féle Egyetemes Irodalomtörténetben látott napvilágot, egy nehezebben hozzáférhető díszműben, drága kiadásban. Külön nyomtatásban nem került forgalomba s így a közönség szélesebb rétegeihez nem igen juthatott el. A megjelenése óta eltelt két évtized mindössze egy hasonló irányú munkát hozott, az is fordítás: G. L. Strachey-nek a francia irodalom főirányairól írott műve, melyet Schöppflin Aladár átdolgozásában a Franklin Társulat adott ki a béke utolsó évében. A Kultúra és Tudomány sorozatának kis kötete nagy népszerűsége tett szert s így, bár jóval több példányban került forgalomba, hamarosan ép úgy teljesen elfogyott, mint a Haraszi-féle. A francia irodalom